

MUTLU İNSANLIK İDEALİNİN İZİNDE: RASİM HAŞMET'İN “İSTİKBÂLE DOĞRU” VE “KARDEŞLİK” ŞİİRLERİ ÜZERİNE

Bilgin Güngör

■ Rasim Haşmet, Türk edebiyatının ilk toplumcu şairidir. Onun 1909'da *Bağçe* dergisinde yayımladığı ve Saint-Simon'a ithaf ettiği; bir maden faciası merkezinde ve eleştirel bir perspektifle anamalcı toplumun temel sınıfsal çelişkilerine odaklandığı “Sosyalizm Arkasında” şiiri, Türkiye’de toplumcu poetik yönelimin ilk örneğidir. Aynı zamanda ilk toplumcu Türk gazetecidir Rasim Haşmet. 1909'da Selanik Sosyalist İşçi Federasyonu (SİF) bünyesinde çıkan ve ilk Türkçe toplumcu gazete olarak bilinen *Amele* gazetesinde çalışmış, bu yayın organında sorumlu müdürlük görevini üstlenmiştir.¹ Elbette onun düşünsel formasyonu, II. Meşrutiyet döneminin diğer aydınlarında aslında modernleşme dönemi Osmanlı aydınlarının genelinde olduğu gibi, sentezci veya çok boyutlu bir nitelik arz eder. Bir yandan Türkçülükten toplumculuğa diğer yandan pozitivistten aydınlanmacılığa uzanan bir sentezcilik veya çok boyutluluktur bu noktada söz konusu olan.² Böylesi, geri kalmış bir ülkenin, çözülmeye başlamış bir imparatorluğun yeniden ayağa kaldırılması, ihya edilmesi veya en azından ömrünü mevcut hâliyle sürdürebilmesi adına çeşitli medenileşme stratejileri arasında bir yol bulmaya çalışan Osmanlı-Türk modernitesinin arayışçı ruhuna da uygun düşmektedir. Bu arayışçı ruh, II. Meşrutiyet'in ilanından sonra, hem çağdaş düşünce akımlarının görece özgür bir şekilde dile getirilmesi imkânından

¹ Asım Bezirci, *Şairlerimiz Diliyle Barış*, Cem Yayınevi, İstanbul 1987, s. 20. Asım Bezirci, *Halk ve Sosyalizm İçin Kültür ve Edebiyat*, Evrensel Kültür Kitaplığı, İstanbul 1997, s. 62, 115. İ. Arda Odabaşı, *Osmanlı'da Sosyalizm Türkçülük ve İttihatçılık: Rasim Haşmet Bey*, 2. Baskı, Kaynak Yayınları, İstanbul 2012, s. 64, 303-304. Bilgin Güngör, *Toplumcu Türk Edebiyatının Doğuşu (1909-1929)*, Paradigma Akademi Yayınları, Çanakkale 2024, s. 10-11.

² Rasim Haşmet'in düşünce dünyasına ilişkin detaylı bilgiler için bkz. İ. Arda Odabaşı, *Osmanlı'da Sosyalizm Türkçülük ve İttihatçılık: Rasim Haşmet Bey*, s. 185-310.

hem de çöküşün ayak seslerinin daha fazla duyulmasından ötürü daha da belirgin, etkili bir hâle gelecek, nihayetinde Cumhuriyet'e giden yolu açacaktır. Tarık Zafer Tunaya'nın II. Meşrutiyet yıllarını Cumhuriyet'in "siyasi laboratuvarı"³ olarak görmesinin gerekçesi budur. İşte Rasim Haşmet, bu "laboratuvar"ın bugün pek fazla tanınmayan, daha doğrusu edebiyat ve tarih araştırmacıları dışında pek az bilinen bir figürüdür. Üstelik sadece şiirleriyle değil, felsefeden siyasete çeşitli konulara temas eden düzyazılarıyla da bu "laboratuvar"da yer almıştır.

Rasim Haşmet (Görsel: Hüsün ve Şiir, 1 Ağustos 1326)

Bu yazıda elbette Rasim Haşmet'in Osmanlı-Türk modernitesinin özneleri içerisindeki yerini saptamak veya onun toplumcu Türk edebiyatındaki

öncü/kurucu yönünü açığa çıkarmak gibi bir işe girişmeyeceğiz. Nitekim bu noktalar şimdiye kadar çeşitli çalışmalarla az çok aydınlatılmıştır. Bu yazıda sadece şairin "İstikbâle Doğru"⁴ ve "Kardeşlik"⁵ başlıklı şiirleri üzerinde biraz duracağız. Şöyle ki Rasim Haşmet'in gerek şiirlerinde gerekse de düzyazılarında öne çıkan izleklerden biri, insanlıktır. O, 20. yüzyılı büyük bir medeni gelişmeyle karşılayan fakat önemli tarihsel sorunlarından, âdetâ *kronikleşmiş hastalıklarından* (savaşlar, çatışmalar, eşitsizlikler vb.) bir türlü kurtulamayan insanlığı, bu çerçevede de zaman zaman Osmanlı insanını dert edinmiştir. En azından II. Meşrutiyet'in ilk yıllarında kaleme aldıklarının önemli bir kısmında bütün insanlığa, daha doğrusu insanlığın geleceğine ilişkin ütöpik, eşitlikçi ve barışçı bir yaklaşım sergilemiştir. İşte "İstikbâle Doğru" ve "Kardeşlik" şiirleri üzerinden onun insanlığa dair yaklaşımını, başka bir ifadeyle, insancılığının boyutlarını *kısaca* göstermeye çalışacağız. Dile getireceklerimizin daha iyi anlaşılması için yazımızın sonunda da iki şiirin Latin harflerine aktarılmış biçimlerini sunacağız.⁶

³ Tarık Zafer Tunaya, *Devrim Hareketleri İçinde Atatürk ve Atatürkcülük*, 2. Baskı, Turhan Kitabevi, İstanbul 1981, s. 18.

⁴ Rasim Haşmet, "İstikbâle Doğru", *Servet-i Fünûn*, 13 Ağustos 1325, C 37, S 951, s. 235.

⁵ Rasim Haşmet, "Kardeşlik", *Bağçe*, 4 Teşrinisani 1325, C 3, S 9, s. 139-142.

⁶ Bu şiirlerden "Kardeşlik"ın Latin harfli biçimini ilk kez Asım Bezirci ortaya koymuştu. Bkz. Asım Bezirci, *Şairlerimizin Diliyle Barış*, s. 121-123. "İstikbâle Doğru"nun Latin harfli tam metni ise ilk kez bu yazının ekinde sunulmuş olacaktır sanırım.

“İstikbâle Doğru” şiiri, *Servet-i Fünûn* dergisinin 13 Ağustos 1325 (26 Ağustos 1909) tarihli 951. sayısında yayımlanmıştır. “İnsânlık İçin” alt başlığıyla yayımlanan bu şiirde, insanlığın hâlihazırda ulaştığı anamalcı uygarlık aşaması eleştirel bir bakışla değerlendirilir. Şair öznenin söylemine göre insanlık; karanlık, kanlı savaşlarla dolu, esaretle varlık kazanan feodal geçmişten mücadele ederek kurtulmuş, terakkinin şan bayrağını dalgalandırmıştır. Böylelikle insanlığın önünde yeni bir ufuk açılmış; yeni bir uygarlık hayatı kendisini göstermiştir. Bu uygarlıkla cehalet ve tutuculuğa dair ne varsa yıkılmış, düşünce özgürleşmiş, zihinler açılmış, kardeşlik anlayışı yükselmiş, hasılı insanlığın maddi ve manevi gelişiminin önündeki birtakım sınırlılıklar ortadan kalkmıştır. Fakat gelinen aşamada yoksullar için bir değişiklik söz konusu olmamış; yoksulluğun inleyiş ve feryadı sükûn ve teselli bulmamıştır. Genç yaşlarda veremle, ölümle cebelleşen yoksullar için zillet ve karanlık, zorlu bir hayat devam etmektedir. Peki kurtuluş nerededir? Gelecekte elbette. Şair özne, yoksulluğu sonlandıracak böyle bir geleceğe şiddetli bir arzu duymaktadır: “Yetiş ey istikbâl!”

Görülmektedir ki şair özne, anamalcı uygarlığın insanlığa getirdiklerinin yanında -ve hatta bunlardan fazla- getiremediklerine dikkat çekmeye çalışmaktadır. Ortaçağ’ın, feodalitenin insana esaret hayatı yaşatan bağlarını söküp atmıştır bu uygarlık, ne ki yoksulluğu var kılan ilişkilere dokunmamış, bu kapsamda büyük çoğunluğun acılarını dindirmemiş, geçmişin mirasını sürdürmüştür. Böyle bir söylemsel çerçeve, anamalcı uygarlığı pekiştiren devrimler karşısında Avrupalı emekçilerin durumunu akla getirir. Bu bağlamda İ. Arda Odabaşı’nın şiire dair şu saptamasına hak vermemek mümkün değildir: “*Rasim Haşmet Bey’in burada kastettiği, Fransız Devrimi’nde olduğu gibi, burjuva devrimlerin, umutlandırdığı emekçiler için hayal kırıklığı ile sonuçlanması olabilir. Nitekim bir sene kadar sonra yayımlanan bir makalesinde bu noktaya parmak basacaktır.*”⁷ Fakat öte yandan şiirin sunduğu söylemsel çerçeve, Rasim Haşmet’in insanlığa dair düşüncelerindeki temel çizgileri (veya bunların bir kısmını) görmemize imkân tanır. O, bütün insanlığa insancıl duygularla yaklaşır, onun mutluluğunu ister. Avrupa düşüncesinde Rönesans yıllarında canlanan ve sonraki dönemlerde de güçlü bir eğilim olarak varlığını sürdüren insancılık, Rasim Haşmet’in düşünce dünyasına etki etmiştir. Onun ilk yazılarında (“İstikbâle Doğru” ve “Kardeşlik” şiirleri de dâhil) insanlık konusunun temel sorunlardan birini oluşturması⁸ bunun bir göstergesi olarak değerlendirilebilir. Şiire dönersek; şair özne insanlığın mutluluğunun salt birtakım aydınlanmacı pratiklerden, yani tutuculuk ve cehaletin yenilmesinden, akıl ve bilimin egemen olmasından geçmediğini, bunların yanı sıra yoksulluğa son verecek iktisadi bir dönüşüme de ihtiyaç olduğunu düşünür. Başka bir ifadeyle, insancıl bir çerçeveye oturan mutlu insanlık idealini hem aydınlanmacı hem de

⁷ İ. Arda Odabaşı, *Osmanlı’da Sosyalizm Türkçülük ve İttihatçılık: Rasim Haşmet Bey*, s. 201.

⁸ İ. Arda Odabaşı, *Osmanlı’da Sosyalizm Türkçülük ve İttihatçılık: Rasim Haşmet Bey*, s. 189-190.

sınıfsal bir bakışla inşa eder. Aydınlanmacı bakış, Rasim Haşmet'in aydınlanmacı yönüyle ilişkilidir. Bilindiği üzere, 19. yüzyılın başlarından itibaren Türk aydınlarının önemli bir kısmı, yani Osmanlı-Türk modernleşmesini temsil eden öznelere neredeyse tamamı, temelde 18. yüzyıl aydınlanma düşünürlerinin argümanlarına dayanan fakat bunun yanı sıra pozitivist/materyalist düşünürlerden de çeşitli ölçülerde etkiler taşıyan; akıllı, bilimi ve teknolojiyi önceleyen bir paradigmayı benimsemiştir. Bu paradigma, elbette Rasim Haşmet'in düşünce dünyasında da önemli bir yer edinmektedir. Sınıfsal bakışa gelince, bunun, Rasim Haşmet'in toplumcu yönüyle ilişkili olduğu düşünülebilir. Nitekim 18 ve 19. yüzyıllarda Avrupa'da gelişmeye başlayan, II. Meşrutiyet yıllarından itibaren Türkiye'de de etkisini gösteren toplumculuk, yukarıda işaret edildiği gibi, onun düşünce dünyasının dinamiklerinden birini oluşturur. Kaleme aldığı "Sosyalizm Arkasında", "İrade", "Mezâhib-i İctimaiyye" vb. metinler onun toplumcu düşüncesinin boyutlarına ışık tutmaktadır. Tabii daha çok ütopyik toplumculuk çerçevesinde değerlendirilebilecek bir toplumculuktur Rasim Haşmet'ininki. "Sosyalizm Arkasında" şiirini ütopyik toplumculuğun öncülerinden Saint-Simon'a ithaf etmesi, "Mezâhib-i İctimâiyye"de toplumcu düşünürleri ve akımları ele alırken Saint-Simonculara ve onların izledikleri çizgiye yönelik -diğerlerine nazaran- daha olumlu bir söylem geliştirmiş olması⁹ bu bakımdan birer gösterge olarak kabul edilebilir. İşte şiirin söyleminde mutlu bir insanlık ideali çerçevesinde belirginleşen sınıfsal bakışın, yazarın düşünce dünyasına etki eden toplumculuktan mülhem olduğu belirtilebilir.¹⁰ Geçelim.

Rasim Haşmet'in bütün insanlığın mutluluğunu önceleyen insancıl bir tutum sergilediğini, hem aydınlanmacı hem de sınıfsal bir bakışla mutlu bir insanlık ideali inşa ettiğini söyledik. Bu ideal henüz tam manasıyla gerçekleşmemiş; tutuculuk ve cehalet zincirlerini koparan anamalcı uygarlık yoksulluğun zincirlerine dokunmamıştır, dolayısıyla insanlığın tam anlamıyla mutluluğu geleceğe kalmıştır. Peki neden uygarlık cehaleti, taassubu yenmiş de yoksulluğu yenememiştir? Ayrıca yoksulluğun olmadığı gelecek nasıl bir gelecektir ve insanlık bu geleceğe hangi yollardan ulaşacaktır? Şiirin sunduğu söylemsel çerçevede bu soruların yanıtı yoktur. Evet, Rasim Haşmet anamalcı uygarlığın sınıfsal yönden eleştirisini yapar yapmasına fakat bu eleştiri, anamalcı uygarlığın sınıfsal gerçekliğini tam olarak göstermediği gibi yoksulluğun ortadan kalkmasına ve insanlığın tam anlamıyla mutluluğa ulaşmasına ilişkin ütopyik arzusunun dayanacağı temellerin niteliklerine işaret etmez. Bu kapsamda şiirin ütopyik yönü saf bir temenni biçiminde kalır.

"Kardeşlik" şiirine gelirse, bu şiir 4 Teşrinisani 1325 (17 Kasım 1909) tarihli *Bağçe* dergisinin 9. sayısında yayımlanmıştır. "İstikbâl Doğru" şiirindeki kardeşlik ("uhuvvet") vurgusu burada ana konu hâline gelmiştir; başka bir

⁹ İ. Arda Odabaşı, *Osmanlı'da Sosyalizm Türkçülük ve İttihatçılık: Rasim Haşmet Bey*, s. 226.

¹⁰ Rasim Haşmet'in aydınlanmacı ve toplumcu yönü hakkında bkz. İ. Arda Odabaşı, *Osmanlı'da Sosyalizm Türkçülük ve İttihatçılık: Rasim Haşmet Bey*, s. 189-229, 263-282.

deyişle, önceki şiirde kısaca temas edilip geçilen insanlığın kardeşliği, bu şiirin temel sorunsalı olarak belirginleşmiştir. Peki nasıl? Şair özne hâlihazırda ki dünyayı kanlı, savaşlarla ve zulümlerle dolu karanlık bir sahne gibi görür. Tepelere, ufuklara, denize bakar; her tarafta kalın ve siyah perdeler, kara eller, çirkinlikler, sıkıntılar vardır. Her evden siyah dumanlar yükselir gökyüzüne, her şehidin kulübesine inleyen bir baykuş konmuştur, zalimler acizleri kırbaçlamaktadır. Şair özne, kendisini hüznülendiren, ağlatan bu manzara karşısında dayanamaz; ufuklara, denizlere insanlığın bu trajik kaderinin ne zaman değişeceğini sorar. Karanlıklar içerisinde “*derin ve asırlık bir ses*”, bunun yakın bir zamanda olmayacağını belirtir fakat şair öznenen “*kardeş kalbi*”ni insanlıktan esirgememesini ister. Şair özne “*kardeş kalbi*”ni gösterir göstermesine, nitekim bütün insanlığın kardeşliğini her daim arzulamaktadır o, fakat insanlığın büyük bir kısmı için bu söylenemez. Çoğu insan barışın, kardeşliğin kutsal yerine nefret, nifak ve tutuculuk tohumları ekmektedir. Dolayısıyla bir vakitler kardeşlik zemini üzerinde bir arada yaşamakla birlikte bu zemini zaman içerisinde kaybeden insanlık, yüzyıllarca süren savaşlardan, çatışmalardan yakasını kurtaramamıştır. İyilik ve kardeşliğe bir türlü ulaşamamıştır. Bunun en temel sebebi cehalettir, nitekim cehalet; iyiliğin, kardeşliğin “*en en büyük düşmanı*”dır. Fakat insanlık hâlihazırda yine de kardeşliği aramakta, onun eksiksiz bir şekilde gerçekleştirilmesine dönük bir eğilim göstermektedir. İnsanlığa ilişkin bu genel tabloyu verdikten sonra şair özne, gözünü Osmanlı’ya çevirir. Millet, Osmanlılık yoluna girmiştir; kardeşliğin sesini aramaktadır. Bu koşullarda artık kimse etnisite ve ırk ayrımlarına yaslanan düşmanlıklara yönelmemeli, “*Bulgar, Arap, Ermeni, Türk*” bilmemelidir. Şair özne, bütün bu belirttiklerini insanlığın bütünün kardeşliğine, iyilik içerisinde yaşayışına ilişkin bir temenni ile tamamlar.

Şimdi öncelikle şunu belirtmek gerekir ki insanlığın kardeşçe yaşayışına dair güçlü bir özlem duygusunu gözler önüne seren “*Kardeşlik*” şiiri, salt insanlık bir kardeşlik vurgusu üzerinden değil, ayrıca aydınlanmacı bir bakış açısı üzerinden de “*İstikbâle Doğru*” şiiriyle ortaklaşmaktadır. Nitekim görüldüğü üzere “*Kardeşlik*” şiirinin söyleminde insanlığın kardeşçe yaşayışının, iyilikle dolu bir dünyaya kavuşusunun önündeki en büyük engel olarak cehalete işaret edilir; insanlık, cehaletten ötürü kardeşliğin kutsal yerini nifak, kin ve tutuculuğa ayırmıştır. Cehaletin bu şekilde temel bir hedef olarak belirlenmesi, şüphesiz cehalete karşı bilim ve aklı önceleyen aydınlanmacı düşünce çerçevesinde anlam kazanır. Fakat tam da bu noktada iki şiir arasında bir çelişki göze çarpar. Rasim Haşmet, “*İstikbâle Doğru*” şiirinde anamalcı uygarlığın hâlihazırda cehaleti, tutuculuğu yendiğini belirtirken “*Kardeşlik*”te insanların hâlâ cehaletin pençesinde savaşlarla, ölümlerle boğuştuğuna işaret eder. Fakat bu çelişkiyi, esasında, iki şiir arasındaki düşünsel farklılığın değil, vurgu farklılığının bir sonucu olarak değerlendirmek gerekir. Anamalcı uygarlık cehaletin belini bükümüştür. Gelgelelim onu tamamen ortadan kaldıramamıştır. Onun etkisi varlığını korumakta, bu çerçevede insanlar arasında kin, nifak ve taassup sürmekte ve kardeşlik ütopyası bir türlü gerçeklik zeminine noksansız bir

şekilde kavuşmamaktadır. İşte Rasim Haşmet'in insanlığa dair düşüncelerinin iki şiirdeki yansıması bu ekseninde *okununca* söz konusu düşünceler arasında bir tutarsızlık olmadığına kanaat getirilebilir.

Öte yandan “Kardeşlik”teki aydınlanmacı bakış, “İstikbâle Doğru”dakinin aksine, sınıfsal bir bakışla tamamlanmaz. Gerçi şiirin başlarında şair özne insanlığın durumuna dair karanlık bir tablo ortaya koyarken “*hâin eller[in] âcizleri kırbaçlarla döv[düğüne]*” de işaret eder, böylelikle semantik kapsamı sınıfsal çelişiklere kadar uzanan bir vurguda bulunmuş olur fakat tek bir dizede kalır bu vurgu, arkası gelmez. Hasılı şiir, sınıfsal bir yoruma olanak sağlamaz pek. Fakat bu noktada Osmanlıcı bir yorum mümkündür; başka bir ifadeyle, “İstikbâle Doğru” şiirinde belirgin bir şekilde yer edinen sınıfsal bakış, “Kardeşlik” şiirinde yerini Osmanlıcı bakışa bırakmıştır denilebilir. Şöyle ki şair öznenin evrensel bir nitelik arz eden kardeşlik söylemi Osmanlı kardeşliğine dönük bir arzuyu da içerir. Bütün dünyada olduğu gibi Osmanlı ülkesinde de kardeşlik hüküm sürmeli, kimse “*Bulgar, Arap, Ermeni, Türk bilmemeli*”, herkes aynı devlet çatısı altında uyum içerisinde yaşamalıdır. “*Yurtta barış, dünyada barış*” sözünü akla getiren bu tutum, elbette şiirin yayımlandığı dönemde, yani II. Meşrutiyet yıllarında belirgin hâle gelen, ülke sınırları dâhilindeki her ulusu kuşatıcı bir üst kimlik (Osmanlılık) arayışını imleyen Osmanlıcılık siyasetiyle ilişkilidir. Balkan Savaşları’na kadar etkisini koruyan bu siyaset, Rasim Haşmet’in düşünce dünyasında da yankısını bulmuştur. Nitekim “*Hürriyet’in ilanından sonraki yazılarında sık sık Osmanlıcı ve Osmanlı vatanseveri bir tutum tespit edilebilmektedir. Devrim’den sonraki daha ilk şiirinde Osmanlı tarihini, vatanını, ecdadını yüceltmıştır.*”¹¹ İşte şiirde evrensel insanlık barışının yanında Osmanlı barışına açılan kapı, bu çerçevede anlam kazanmaktadır.

Dönemin şiire etkisinden söz açılmışken, Asım Bezirci’nin bu noktada ifade ettiklerine de kulak vermek faydalı olacaktır. Nitekim Bezirci, bu şiirin düşünsel yükünün başlıca kaynağı olarak Tevfik Fikret’i görmektedir: “[...] *Şiirde sözü edilen ‘adalet, hürriyet, müsavet, uhuvvet’ gibi düşünceler İkinci Meşrutiyet’in de benimsediği ilkelerdir, ama onları öteden beri savunup yayan da Tevfik Fikret’tir. Özellikle ‘savaşa karşı barış’ düşüncesinin öncüsü odur. Bundan ötürü Rasim Haşmet’in şiirinde yer alan çoğu düşüncelerin Tevfik Fikret’ten kaynaklandığı öne sürülebilir.*”¹² Bezirci, anlaşılacağı üzere, Fikret’in “Tarih-i Kadim” gibi Servet-i Fünûn dönemi sonrası şiirlerinde görülen savaş karşıtı ve insancıl tutumu göz önünde bulundurarak bu saptamayı yapmaktadır. Etkinin boyutu elbette tartışılabilir fakat son kertede Fikret ile Rasim Haşmet arasında bir etkilenme imkânının varlığı noktasında Bezirci’ye hak verilebilir.

¹¹ İ. Arda Odabaşı, *Osmanlı’da Sosyalizm Türkçülük ve İttihatçılık: Rasim Haşmet Bey*, s. 229-230.

¹² Asım Bezirci, *Şairlerimiz Diliyle Barış*, s. 19-20.

Rasim Haşmet'in bu iki şiirini göz önünde bulundurarak onun evrensel düzeyde barış, kardeşlik ve paylaşımcılık arzusuyla belirginleşen insancıl bir yanının olduğunu, bu kapsamda insanlığı birbirine düşüren veya trajik bir yaşayışa mahkûm eden cehalete, taassuba, kine cephe aldığını; yoksulluk karşısında duyarlık sergilediğini ve mutlu bir insanlık idealine yöneldiğini söylemek mümkün. Bu insancılık ve ütopyacı/idealist tutum elbette aydınlanmacı/pozitivist insan anlayışının yanı sıra toplumcu düşünceden de izler taşımaktadır. Fakat bu izler, anılan şiirleri birer toplumcu edebiyat metni olarak konumlandırma olanağı sağlamamaktadır. Nitekim *standart* veya *ideal* bir toplumcu metinde görebileceğimiz unsurlar (nesnel-toplumsal gerçekliğin sınıfsal özününün belirgin ve kapsamlı bir biçimde yorumlanması, bu çerçevede sömürü ilişkilerine temas edilmesi, toplumcu bir düzene işaret edilmesi vb.) bu şiirlerin imgesel düzlemi içerisinde yer almaz. Gerçi yukarıda da değinildiği üzere "İstikbâle Doğru" şiirinde görece belirgin bir sınıfsal bakış kendisini göstermektedir fakat bu bakış sadece anamalcı uygarlığın yoksulluğa dair faydasızlığına dikkat çekmekle işlevselleşmektedir. Rasim Haşmet'in "Sosyalizm Arkasında" şiirindeki gibi emek-sermaye çelişkilerini kuşatan, nesnel-toplumsal gerçekliği sınıfsal özülle kavrayan ve toplumcu gelecek ideali ne işaret eden bir bakış değildir bu.

Şunu da belirtmek gerekir ki Rasim Haşmet'in diğer şiirleri gibi "İstikbâle Doğru" ve "Kardeşlik" de sanatsal yönden zayıf, şiirsellik yükü hafif kalan metinlerdir. Öyle ki şiirsel bir söylemden çok nesre yaraşır bir söylemle karşımıza çıkmaktadırlar. Dolayısıyla bu metinleri birer *şiir* olmaktan öte belli düşüncelere ilişkin propagandist bir tutum çerçevesinde işlevselleşen birer *manzume* örneği olarak görmek en doğrusudur.

İSTİKBÂLE DOĞRU

İnsâniyet İçin

*Bütün selef o karanlık, o kanlı muarekeden,
Esaretin ebediyyen ocaklarından iken,
Bugün nasılsa birer sengi parça parça olan
Mesîrelerle sarâylar önünde pür-halecân
Çalıştılar yeni bir ufuk için ve en sonra
Livâ-i şân-ı terakkîyi ettiler îlâ!*

*Ne varsa cehl ü taassubla mümtézic, hepsi
Yıkıldı, âdeme bir ufk-ı nev açıldı; sesi
Zalâm içinde dûçâr-ı ziyâ olan beşerin
İlelebed yaşamak üzere, bir hayât-ı nevîn
İktisâb etti; pür-vakâr u gurûr,
Medeniyet göründü şâd u fahûr!..*

Medeniyet bütün cerîhaların
 Tesliyet-sâzı addedilmişti,
 Ağlayanlar, zebûn olanlar ona
 Bir muhabbet duyardılar ciddî!

İstiyorlardı: Âtî-i insân
 Yeni bir lema-i hakikat-gûn
 İle doğsun, evet terakkîden
 Yeni bir nevha-i rehâ doğsun...

Ve böyle biz, beşeriyet, peyinde mâzînin,
 Biraz sükûn u saadet için koşup durduk!
 Dedik ki: İşte bakın leyle karşı nûr-ı nehâr,
 Taassubat kühendenden bugün uhuvvet var,
 Çekildi pîş-i beşerden o eski mabedler,
 Kırıldı mânialar, çöktü kubbeler, sedler;
 Cidâr-ı cehl ü taassub ezildi, mahvoldu,

Menâr-ı fazl u tekâmül semâya doğruldu.
 Dimâğa bir yeni minhâc-ı ihtidâ meftûh,
 Hududlar açılıp müdrikâte hep mevdû',
 Çalış kazanmaya, bil, yüksel, işte merhâleler;
 Ne sır bugün, ne muammâ, açıldı sâhireler!

Dedik, fakat ebedî ihtiyâç sahv u rehâ
 Enîn ve zehrîne bulmuş mu bir zayıf imdâd?
 Dedik fakat ezeli fakr-ı zâr u pür-feryâd
 Biraz sükûn u tesellî mi buldu? Ah hayfâ,
 Bugün, bugün yine âciz, sefîldir, mazlûm
 Ve mükterib yaşıyor hep zebûn olan masûm!

Evet bütün medeniyet ne buldu? Pîç-â-pîç
 İçinde inleyerek ağlayan gönüller, âh
 Bütün bu hasta vücûdlar; verem olan, her ân
 Solan, ölen bu şebâb ve hayât-ı pür-buhrân
 Ne buldu, söyleyiniz hep? Değil mi sâdece hîç?
 Değil mi zillet ü zulmet, değil mi zehr-i hayâl?..
 Yetiş ey istikbâl!
 Beyoğlu – 322

Rasim Haşmet

(Servet-i Fünûn, 13 Ağustos 1325)

KARDEŞLİK

Bakıyordum tepelere, ufuklara, denize
Görüyordum her tarafı kalın, siyah perdeler;
Kara eller, çirkinlikler, sıkıntılarla dolu!
Her ocaktan siyah duman yükseliyor göklere;
Her şehîdin külbesine baykuş konmuş inliyor;
Hâin eller âcizleri kırbaçlarla dövüyor...

Ağlıyordum, soruyordum ufuklara, denize:
-Bu zavallı insânlığa yok mu bir son, yarın da
Acı bitmez, tâli gülmez, rahat yüzü doğmaz mı?
Birden bir ses cevâb verdi! Karanlıklar içinde
Bir ses, derin ve asırlık bir ses dedi: -Yakında
Bitmez, kardeş kalbini sen göster fakat... Olmaz mı?
Kardeş, evet, kardeş kalbi; lakin benim rûhum o
Hissiyâtım, meylâtım, ihtiyâcım benim o;
Kardeşliği çok aradım; çok aradım, her zamân
Dağda, gölde, denizlerde gözlerimle uyanan
O titreyen kalbim ile araştırdım, bulmadım.
Kardeşlik! Sen, sen neredesin; sana mahsûs feryâdım!
Kardeşlik!

Sen karanlıklar arasında görüldün;
Pek eskiden bize güldün!
Pek eskiden bize sisler arasından yetiştin:
-Yaşadıkça âdemoğlu bir yardımcı var sana;
Dedin; koştun, güldün, uçtun acılara dâimâ!
Bir kulübe içersinde "Aman!" diye duyunca
Paçavralar giyerek insânlığa geldiğini
Görmüşlerdi; duymuşlardı senin güzel sesini!
Duymuşlardı; duydum ben de, şimdi ver de elini
Öpeyim gel, kardeşliğin o mukaddes tenini!

Ocaklarda, saçaklarda senin gölgen, hayâlin
Şimdi çirkin, şimdi melek, şimdi semâ gibisin
Şimdi hasta, şimdi zengin, şimdi cennet elisin
Yükseliyor ne ilahî râbitasın bize sen?
Fakat noksân! Evet noksân başlıyorsun... Bu neden
Niçin bize o olanca kuvvetinle doğmazsın,
Niçin bize, bu zavallı insânlığa titreyen
Bu rûhlara sen bir ilâç, bir tesellî bulmazsın!

Seni niçin yalnız biri, insânların bir kısmı
 Duysunlar da ötekiler senin kudsî yerine
 Nefretleri, nifâkları, taassubu eksinler?
 Evet neden asırlardan beri iten itişen
 Bütün âdem evlâdları bugün biri birine
 Artık bugün öpüşüp de sevişmesin, çeksinler?

Bak biz artık dışarıdayız hep senin için beraber
 Bir rûh ile, bir kalb ile araştırıp koşarak
 Toplanıyor, soruyoruz: "O iyi ses nedir?"
 Bazen seni bulacakmış, tutacakmış gibiyken
 Ruhumuza biraz daha sıcak neşve bahşeder
 Sıcak güneş denizlere, sahralara gülerken!..

Oh insanlar! Değişiyor böyle bütün kâinat!
 Değişiniz siz de, hatta unutunuz onları
 Unutunuz siz de artık feryatları, çığları
 Unutunuz zindanları, acıları, ateşi
 Unutunuz o karanlık, yüzü fersiz güneşi
 Önünüzde inilleyen insânlığa koşunuz
 Birleştirin elleri hep insânlığı bulunuz.
 Biliniz ki her bir bahâr sisten sonra geliyor.
 Her terakkî tatlılıkla ancak vücûd buluyor
 Güzel başakları veren kimse değil zamândır!

Muhârebe, mübâreze... Bunlar acı şeylerdir!
 İnsânlığa yakışacak cennette siz geziniz
 "Elinizi kan dökücü her bir şeyden çekiniz."
 Size lâayık bir semâya yükseliniz, gidiniz!
 Yaşamaktır vazîfeniz: Salâh ile, zevk ile...
 İnsânlıktır vazîfeniz: İyilikle, şiir ile...
 Ölmek: Hayır!.. Öldürmekse aslâ değildir;
 İyiliğin düşmanı, en en büyüğü cehldir!
 Genç kardeşlik! Milletimiz Osmânlılıkta bugün
 Senin sesin, senin rûhun, teâvününle senin
 Yüksелеcek, sesinde bir inilti yaşıyor
 Bu acı ses, bu inilti nehri, dağı aşıyor;
 Bir yardımcı, bir hakikî insânoğlu arıyor!
 Bulgar, Arap, Ermeni, Türk bilmemeli... Öyle ya
 Bilmemeli, sormamalı, yalan bunlar, fânidir
 Irk dediğin zamân, mûhit, havâ ile değişir!

*Bugün eski Mısır yahut Acem ırkı Sasani
Yunan, Roma insanları itikâdı, efkârı
Hep deđiřti çünkü zamân, odur hâkim daima
İrki, cinsi, felsefeyi o hâkim
Ezelden de tanımamış, ebediyyen tanımaz
Bu toprakta kardeřlikten başka bir fen tanımaz
Geldi vakit ey kardeşlik vicdanlar hep bekliyor.
Bize bütün Őefkatinle doğmalısın artık sen!
İnsânlıksa bulmalıdır kucağında bir mahzen
Ey kardeşlik! Kardeşliğin son gençliđi, evlâdı!
Bu mahzende merhametin, adâletin olmalı!
İnsânlığın istikbâli, ikbâli de olmalı...*

Rasim Haşmet

(Bağçe, 4 Teşrinisani 1325)